

3DE ZITTING. — 24 SEPTEMBER.

Beraadslaging over het ontwerp-adres van Antwoord op de Troonrede.

3de ZITTING.

ZITTING VAN VRIJDAG 24 SEPTEMBER.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Ingekomen Koninklijk besluit betreffende de benoeming van den Voorzitter der Tweede Kamer. — Beraadslaging over en aanneming van het ontwerp-adres van antwoord op de troonrede. — Benoeming eener commissie tot aanbieding van het adres aan den Koning. — Verslag uitgebragt door de commissie tot onderzoek van het verzoekschrift van den commies-griffier der Kamer, tot gelijktijdige waarneming eener andere door hem bekleede openbare betrekking; aanneming der conclusie.

Voorzitter: de heer **Phillipse**.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 33 leden, te weten de heeren:

Insinger, van Swinderen, van Roijen, van Rhemen van Rhemenshuizen, Loopuyt, de Villers de Pité, d'Ablaing van Giessenburg, Hartevelt, de Vos van Steenwijk, Bosch van Drakestein, Blankenheym, van Wessum, van Meeuwen, Tonckens, van der Oudermeulen, Huydecoper van Maarsseveen, 't Hooft van Benthuizen, van Goltstein van Oldenaller, van Andringa de Kempenaer, van Eysinga, van Nispen van Pannerden, van Beek Vollenhoven, van Heeckeren van Wassenaer, van der Lek de Clercq, van Rijkevorsel, Cremers, Paspoort van Grijpskerke, van Dam van Isselt, van Sasse van Ysselt, van den Dries, van Aylva van Pallandt en Regout;

en al de heeren Ministers.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** berigt, dat is ingekomen eene missive van den Minister van Binnenlandsche Zaken, ten geleide van een afschrift van een Koninklijk besluit van 23 September 1858, n°. 61, betreffende de benoeming van mr. G. C. J. van Reenen, lid der Tweede Kamer van de Staten-Generaal, tot Voorzitter dier Kamer gedurende het zittingjaar 1858—1859.

Dit besluit wordt voor kennisgeving aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van het ONTWERP-ADRES VAN ANTWOORD OP DE TROONREDE.

(Zie dat adres gelijk het door de Commissie van redactie is vastgesteld blzz. 7 en 8).

De *algemeene strekking* van het ontwerp-adres, waarvan de behandeling het eerst plaats heeft, wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

De beraadslaging wordt geopend over de afzonderlijke paragrafen.

PARAGRAAF 1 wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Beraadslaging over PARAGRAAF 2, luidende:

» Wij verblijden ons, dat aan Uwe Majesteits Regering een tijd van vrede en voorspoed ten deel valt, die haar in staat stelt het vrije genot dezer groote zegeningen te bevorderen. De goede verstandhouding, die tusschen Nederland en alle mogendheden bestaat, kan daardoor meer en meer dienstbaar worden aan de opheffing van elke belemmering, die het handelsverkeer met andere volken nog mogt ondervinden.»

De heer **van Andringa de Kempenaer**: In de troonrede wordt tot onze niet geringe blijdschap vermeld, dat de betrekkingen met alle mogendheden van den meest vriendschappelijken aard zijn. In het antwoord, dat op deze mededeeling gegeven wordt, lees ik van »goede verstandhouding.» Ik meen alzoo, dat die vriendschappelijke betrekkingen van den kant van deze Kamer nog duidelijker worden omschreven door niet alleen van »vriendschap,» maar van »goede verstandhouding» te gewagen. Ik hecht aan »goede verstandhouding» eene sterker beteekenis dan aan »vriendschappelijke betrekkingen.» Onder vriendschappelijke betrekkingen kan door deze of gene oorzaak toch eene mindere goede verstandhouding verscholen zijn, en drukken de woorden »goede verstandhouding» mijns erachtens nog sterker uit, dat alle oneenigheid, alle misverstand ten eenen male niet bestaat. Ik zou over dit onderwerp en over deze paragraaf het woord niet gevraagd hebben, indien ik niet gevonden had dat bij gelegenheid der discussie over het IIIde hoofdstuk der Staatsbegroting van dit jaar in deze Kamer eene gewichtige motie van orde was genomen, die mij noopt deswege aan het Ministerie eenige inlichtingen te vragen. Op 18 December 1857 is toch bij de beraadslaging over hoofdstuk III door deze Kamer, na de inlichtingen van den Minister van Buitenlandsche Zaken gehoord te hebben, een besluit genomen om *de Regering dringend uit te noodigen om de belangen van Nederland bij het ten uitvoer leggen der tractaten met België verder met kracht te blijven handhaven.* In de aansporing dus aan de Regering om de tractaten, die met onze naburen gesloten zijn, met kracht te handhaven, is, mijns erachtens, het bewijs gelegen dat de uitvoering dier tractaten te wenschen overliet. Ook bij den anderen tak der wetgevende magt is op 18 November 1857 eene dergelijke motie van orde behandeld. Ik zou dus de vraag tot het Ministerie willen rigten, hoe ver die zaak, die in beide Kamers het onderwerp van beraadslaging is geweest, gevorderd is. Wanneer deze Kamer zoodanige motie van orde genomen heeft en op dezen dag zulk eene betuiging van goede verstandhouding kan aannemen, dan vereischt dit vooraf inlichtingen.

De heer **van Goltstein**, Minister van Buitenlandsche Zaken, De vraag is tot mij gerigt door den geachten spreker uit Friesland: welke de stand is der onderhandelingen met België ten opzichte van de aftappingen der Maas. Het is, gelijk die spreker heeft gezegd, het gevolg van de motie van orde, welke door deze Kamer genomen is, waarbij is aangedrongen op de verzekering van de handhaving der tractaten, die ten aanzien van dit punt zijn gesloten geworden. Het antwoord dat ik op die vraag kan geven is dat de onderhandelingen over dit belangrijk onderwerp nog worden voortgezet en tot heden toe niet tot de gewenschte uitkomst hebben geleid. Het onderwerp zelf is van een zeer ingewikkelden en moeilijk te bevatten aard.

Ten einde zich een juist denkbeeld van de zaak te maken, is grondige kennis van de plaatselijke gesteldheid noodig en ook, wanneer deze aanwezig is, eene behoorlijke kennis van de waterbouwkunde, ten einde de werking te kunnen waarden, welke uit die wateraftappingen is voortgevloeid en hetgeen zij ten opzichte van den stand der rivier te weeg brengen. Wanneer men de tegenwoordige gesteldheid der rivier in aanmerking neemt, dan moet men het gewis betreuren dat die gesteldheid zoo onvolkomen is ten aanzien van de bevaarbaarheid der rivier. Maar ieder begrijpt dat zoodanige gesteldheid een verschijnsel is, hetwelk zich op de meeste rivieren heeft geopenbaard ten gevolge van

Beraadslaging over het ontwerp-adres van Antwoord op de Troonrede.

de beide drooge zomers, die wij gehad hebben, zoodat het zeer verkeerd zou zijn, die gesteldheid geheel en al op rekening van de wateraftappingen te stellen, die van de zijde van België zijn ondernomen. Wanneer men de vraag behoorlijk zou willen beantwoorden, welken invloed de wateraftappingen op den stand der rivier hebben, zal men zich moeten voorstellen welke de tijd is geweest gedurende welken de scheepvaart heeft moeten stilstaan in het tijdvak van tien jaren vóór en datzelfde tijdvak na het daarstellen van de werken tot wateraftapping; eerst dan zal men eenigermate tot een juist besef kunnen komen van den invloed, welken die wateraftappingen hebben uitgeoefend.

Men mag ook bij de behandeling van dit onderwerp niet over het hoofd zien, dat de rivier ten allen tijde in een min of meer ongunstigen toestand heeft verkeerd, zoodat de bevaarbaarheid daarvan zeer veel te wenschen heeft overgelaten en men daardoor gedrongen is geworden om bedacht te zijn op den aanleg van kanalen, zoo als de Zuid-Willemsvaart en het zoogenaamde *canal latéral*, ten einde in de behoeften van de scheepvaart te voorzien. Wanneer men zich ook al voorstelt dat het natuurlijke gevolg van wateraftappingen is de onttrekking van water aan de rivier, waardoor de scheepvaart moeilijk gemaakt wordt, hoort men toch aan den anderen kant beweren dat men door samenpersing van het water in het riviervak boven Luik meer water op de rivier heeft gebragt, waardoor de bevaarbaarheid grooter is geworden.

Ik stip enkel deze punten aan om te doen gevoelen hoe moeilijk het is deze zaak zonder plaatselijke kennis en zonder kennis van de waterbouwkunde te beoordeelen en zich daarover een oordeel aan tematigen.

Wat heeft men nu ten aanzien van deze zaak gedaan? Men heeft begrepen den weg der onderhandelingen te moeten inslaan; men heeft begrepen, dat het wenschelijk was om een geschilpunt van dezen aard, dat gerezen is tusschen twee naburige bevriende natien, die zoo vele verschillende belangen te zamen te regelen hebben, op eene vriendschappelijke wijze, door toegevendheid van beide zijden, zoo mogelijk, te vereffenen. Tot dat einde is eene internationale commissie te Brussel gevestigd geworden, bestaande uit waterbouwkundigen van beide zijden benoemd; aan welke commissie ook een politiek lid toegevoegd is. Ten gevolge van de bemoeijingen van die commissie zijn voorstellen van de zijde van België aan deze Regering gedaan. Maar die voorstellen hebben den bijval van deze Regering niet kunnen verwerven. Daarentegen zijn voorstellen van deze zijde aan België gedaan, welke inderdaad getuigen van de genegenheid, die er bestaat om zooveel mogelijk aan België te ontmoet te komen. Die voorstellen hebben de strekking om den waterafvoer binnen behoorlijke grenzen te beperken en België's medewerking te verwerven tot verbetering van het bed der rivier. Van deze zijde wordt voorgesteld om den waterafvoer bij Hocht te bepalen tot zes kubieke el in de seconde, bij eene peilschaal van 30 duim te Maastricht, en om van België te verkrijgen de medewerking tot verbetering van het bed der rivier door de helft in de kosten, daarvoor benoodigd, te dragen. Van de zijde van België zijn deze voorstellen nog niet aangenomen, omdat het meent een meerderen afvoer van water te kunnen verlangen bij Hocht, namelijk van 9 à 10 kubieke el in de seconde, en omdat het de vordering tot medewerking voor de verbetering van het bed der rivier te onbepaald gesteld vindt.

In dezen toestand bevindt zich thans de zaak, en ten einde een blijk te geven van de bereidwilligheid om alles te doen wat mogelijk is om die zaak tot een goed einde te brengen, is bij België op nieuw aangedrongen om onze voorstellen in nadere overweging te nemen, een behoorlijk onderzoek daarover in te stellen en tot de aanneming daarvan over te gaan. En ik geloof, dat het aan deze Vergadering, even als aan mij, wenschelijk zal toeschijnen om alle pogingen aan te wenden ten einde tot eene minnelijke schikking in dezen te geraken vóór dat men komt tot het invoeren van zijn regt, uit de tractaten voortgevloeid, en voor dat men bedacht kan zijn op het beramen van maatregelen ten einde dat regt tegenover eene naburige bevriende natie te handhaven.

De heer **Begout**: Ik verheug mij in het antwoord dat bij gelegenheid der behandeling van het adres van antwoord op de troonrede door den Minister van Buitenlandsche Zaken is gegeven, betrekkelijk eene zoo gewichtige aangelegenheid, niet alleen voor Limburg en Noordbrabant maar in het algemeen voor de eer van onze natie.

Ik zal mij in de eerste plaats bepalen bij de vraag, of de wetgevende magt niet verplicht is bij de Regering aan te dringen op de uitvoering van tractaten, wanneer die door haar niet naar behooren worden ten uitvoer gelegd.

Reeds sedert verscheidene jaren is de quaestie der wateraftappingen in de beide Kamers der Staten-Generaal ter sprake gebragt. De Minister van Buitenlandsche Zaken voert ons nu tegemoet dat men zeer goed met de localiteit moet bekend zijn, wil men

hierover een oordeel kunnen uitbrengen. Ik meen te mogen zeggen dat ik met deze zaak geheel en al wel bekend ben, hetgeen heeft kunnen blijken uit de stukken, die ik heb bijeenverzameld, ten einde zoo mogelijk het noodige licht over deze zaak te verspreiden en de nalatigheid van de beide Ministers van Buitenlandsche en van Binnenlandsche Zaken te doen uitkomen. Naar mijne meening moet door de wetgevende magt niet behoeven te worden aangedrongen op de uitvoering van tractaten, maar moet de Minister, die met de uitvoering daarvan belast is, de belangen van zijn land verdedigen en voorstaan, en echter heeft de Tweede Kamer zich toch verplicht gezien, de wenschelijkheid eener uitvoering der tractaten uit te spreken. De Eerste Kamer heeft in December van het vorige jaar dezen wensch van den anderen tak der wetgevende magt ondersteund. Ik geloof echter niet dat wij de vriendschap van België, als ik het zoo eens mag noemen, behoeven te gaan afsmeeken, niettegenstaande de wateraftappingen van de zijde van België onze provincien bederven en onzen handel benadeelen.

Het heeft mij altijd leed gedaan dat deze groote aangelegenheid niet uitsluitend door den Minister van Binnenlandsche Zaken is behandeld, terwijl de Minister van Buitenlandsche Zaken voortgaat deze binnenlandsche quaestie te regelen. Het canal *latéral* is eene verlenging van de Zuid-Willemsvaart, maar geenszins eene verlegging van onze rivieren.

De tractaten betrekkelijk de vaart op de rivieren de Rijn, de Maas, de Schelde moeten gehandhaafd worden, en deze mogen niet afgetapt worden. In alle tractaten staat, dat geene inbreuk op de Maas mag worden toegelaten. Ik heb aangetoond dat dit de provincien *verarmt*, dat zij in een ongelukkigen toestand verkeeren en dat wanneer die aanhoudt en men van den kant van het Ministerie van Buitenlandsche Zaken met onderhandelen voortgaat, men zal zien dat over de geheele streek van de Maas de steenkolen zullen ontbreken om steenen en pannen te bakken; dat er geen kalk zal zijn om de perceelen te herstellen en dan zal men nog veel minder in het daarstellen van nieuwe gebouwen, waaraan behoefte is, kunnen voorzien. De meeste goederen van hier moeten per as en over Pruisen vervoerd worden, en dat maakt alles zeer kostbaar. Omdat de tractaten niet gehandhaafd worden, wordt aan den Maasbewoner eene buitengewone belasting opgelegd, die hij op den duur niet zal kunnen volhouden. Groothandel, kleinhandel, landbouw, nijverheid, klagen over die nadeelen, en dat zoude hoegenaamd het geval niet behoeven te zijn als het tractaat maar uitgevoerd wierd, zoo als de wetgevende magt dit heeft verklaard te verlangen.

In de laatste stukken, die ik de eer heb gehad aan het publiek aan te bieden, heb ik aangetoond dat al het water van de Maas en van de Sambre bij Namen wordt verzameld, en te Maastricht in het kanaal wordt doorgelaten tot besproeiing der heidegronden, ten voordeele van eenige rijke particulieren, welke die gronden bij notariële acte van het Belgische gouvernement gekocht hebben, onder de uitdrukkelijke voorwaarde, dat het hun het noodige water zoude leveren. Dat Maaswater is vol alluvie en brengt in zeer rijken toestand de gronden die het besproeit. De Belgische Regering heeft zich met het aannemen der voorwaarde van waterlevering in zeer moeilijken toestand gebragt, want kan het gouvernement daaraan niet voldoen, dan is het tot schadevergoeding gehouden. Nu is het toch zeker dat het Belgisch gouvernement evenmin van het Maaswater als van het ander rivierwater tot irrigatie mag gebruik maken. Ik heb in mijn laatste *Recueil* de stukken medegedeeld waarin het huis van John Cockerill te Seraing bij Luik, door zijne ingenieurs bewezen heeft dat, als wij maar drie duimen meer water op de Maas hadden en met eenige kleine onkosten om te draineren op de Maas, die rivier bevaarbaar zou zijn voor die kleine passagiers-stoombooten en tevens voor het vervoer van scheepjes met vrachtgoederen. Maar ik betreur het dat de achtenswaardige oud-minister Gevers van Endegeest de zaak zoo verkeerd heeft ingezien. En nu moet ik zeggen dat eenige dagen geleden de graaf de Serclaes de Hasselt, gouverneur van België's Limburg, mij gezegd heeft dat de onderhandelingen definitief zijn afgebroken. Ik verheug mij daarover, omdat die afbreking een zeer goed gevolg zoude hebben, en daarvan zal ik u, Mijne Heeren, ook mededeeling doen.

Zijn die onderhandelingen afgebroken, dan zal de Minister van Binnenlandsche Zaken alleen die middelen behoeven te gebruiken die ik aangewezen heb, om ons goed regt te doen triompheren. Wij hebben het voordeel van Nederland te behartigen: daarvoor ben ik hier gekomen. Wanneer er iets te doen is voor mijne provincie, dan mag ik niet nalaten hare belangen hier met ernst voor te staan.

Ik heb verder gehoord van den gouverneur van Limburg, dat men dammen in de Maas wil leggen. Maar, Mijne Heeren, wanneer er veel water is en er is eene sterke drift in de rivier, dan drijven die dammen weg. En nu heb ik mij afgevraagd:

Beraadslaging over het ontwerp-adres van Antwoord op de Troonrede.

waar is de waarborg, dien België aan Nederland zal geven, dat het die dammen, wanneer zij weggeslagen worden, herstellen zal? En toch dat wegslaan is geenszins een vreemd verschijnsel; kan twee of drie maal 's jaars gebeuren wanneer wij aanhoudend nat weder hebben, zoo als nu het weêr aanhoudend droog is geweest. Te Venlo, en van af die plaats heeft België niet meer voor de Maas te zorgen, en dan is de Maas van daar af toch altijd onbevaarbaar.

Maar ook dan, wanneer België een millioen op zijn budget voor de kosten van herstel aanwees, dan waren wij toch niet gebaat. Ook op de Zuid-Willemsvaart ondervindt men de grootste moeilijkheden. Een traject, dat vroeger met een paard geschiedde, eischt thans drie paarden, en de pak- en volksschuiten, die tegen den avond 's Hertogenbosch verlaten, komen eerst den derden in plaats van den volgende dag aan. Nog onlangs heeft de heer Gevers Deynoot, lid der Tweede Kamer, dit persoonlijk onderzocht. Ook dit feit brengt ik bij, omdat ik elke omstandigheid, die voor mijne meening pleit, geloof te mogen aanvoeren.

De Minister van Buitenlandsche Zaken heeft gezegd, dat men op de plaats zelve moest zijn om over de zaak te oordeelen; ik wenschte daarom wel, dat ook hij, even als de heer Gevers, zich de moeite getroostte om den toestand op het terrein zelf te onderzoeken; dan zou hij zich kunnen overtuigen, dat alle middelen om de vriendschap in stand te houden hier moeten onderdoen voor het belang van een gansch gewest. Niemand heeft er meer belang bij om met België op goeden voet te blijven dan de Limburgers, zijne naaste bureu. Men heeft dan ook te Maastricht en elders, toen men zag, dat die irrigatiën niet strekten tot nadeel van handel, scheepvaart en landbouw, niet geklaagd; maar wanneer de Regering haar pligt verzuimt en de zaak zoo ver laat komen, dat België daardoor in de verplichting zou zijn gebragt, schatten voor herstel van schade te geven, dan moet de Regering het hare doen om tot de naleving der tractaten te noodzaken. Daarom hoop ik, dat de Regering de onderhandeling zal trachten af te breken en een terme fatal stellen zal, die een einde aan de zaak maakt, opdat van de Minister van Binnenlandse Zaken kunne gebruik maken van de bevoegdheid, hem bij de wet verleend, om aan den gouverneur van Limburg een brief te schrijven — des noods van eene halve bladzijde, — waarbij bepaald wordt hoeveel water de sluis mag passeren.

Wij hebben het gezien van het jaar 1825 tot het jaar 1845. Gedurende dat tijdvak was er volstrekt geene vermindering voor de vaart op de Zuid-Willemsvaart; toen is er geen enkele klagt aan de Regering of aan Gedeputeerde Staten gerigt, dat er geen water genoeg in de Zuid-Willemsvaart zou komen. Ik heb in eene vroegere rede gezegd, dat niets gemakkelijker moet zijn voor een ingenieur, dan te berekenen hoeveel water er noodig is voor de geregelde vaart, en ik houd het er voor, dat wanneer de Minister van Binnenlandse Zaken verzoekt aan den gouverneur van Limburg om niet meer water door te laten dan voor de scheepvaart noodig is, dat wij ons dan niet behoeven te bekommeren of de schepen van andere natien, of Duitsche, Fransche of zelfs Belgische schepen, aan den grond raken. Wat is er toch gebeurd? Er zijn Belgische schepen bij gebrek van water in het kanaal naar de Belgische Kempen aan den grond geraakt; de schippers hebben daarover een proces begonnen en dat werd door de Belgische Regering verloren; maar wij moeten, ik herhaal het, niet zien wat onze bureu op hun grondgebied doen, maar eischen de uitvoering der tractaten.

De heer van Swinderen: Ik heb met belangstelling de rede van den Minister van Buitenlandsche Zaken aangehoord. Het verheugt mij dat mijn geacht medelid uit Friesland deze zaak bij deze gelegenheid heeft ter sprake gebragt, omdat wij daardoor het genoegen hebben gehad te hooren, dat deze Regering de nalatenschap van hare voorganger, met betrekking tot dit punt, niet onvoorwaardelijk heeft verworpen, maar die met ijver heeft aangevaard en voortgegaan is te handelen in het welbegrepen belang van Nederland.

Ik heb verder gemeend uit het slot der rede van den Minister te mogen opmaken, dat hij geenszins ontkende het goede regt aan Nederland door de tractaten geschonken, maar dat men, alvorens van dit goed regt gebruik te maken, zou aanwenden alle pogingen om nog in eene minnelijke schikking in dezen te geraken met het Belgische Gouvernement, en dat, wanneer men het eens kan worden over de te nemen maatregelen, hem dat verkieslijker zou voorkomen dan onderwijd aan te dringen op de onvoorwaardelijke uitvoering van de tractaten.

Ik geloof dat de Regering door deze vredelievende handelwijze te beproeven, den dank dezer Vergadering verdient. Mogt men meenen dit het geval niet te zijn, dan wenschte ik althans in

deze Vergadering ééne stem te doen opgaan, die der Regering dien dank betuigt en haar aanbeveelt op dien voorzigtigen weg te blijven voortgaan.

De heer van Goltstein, Minister van Buitenlandsche Zaken: Ik zal slechts weinige woorden behoeven te bezigen om de rede van het geachte lid uit Limburg te beantwoorden. Wij kunnen hoogst moeilijk op dit oogenblik tot eene goede verstandhouding geraken, omdat het standpunt, waarop dit geacht lid zich geplaatst heeft, geheel verschillend is van dat, waarop ik mij geplaatst vind en dat ook het standpunt is, hetwelk door den geachten afgevaardigde uit Friesland (den heer van Swinderen) is aangenomen.

De geachte afgevaardigde uit Limburg dringt op zijne gewone krachtige wijze aan op de vervulling der tractaten, op de handhaving van het regt, 'twelk voor Nederland uit de tractaten is voortgesproten. Maar, zoo als ik getracht heb in mijne eerste rede aan te toonen, de weg van onderhandeling moest aan dat aandringen op de vervulling dier tractaten vooraf gaan. Die weg van onderhandeling, van zich te verstaan bij wege van toegeeflijkheid van beide zijden, die weg was ingeslagen, toen ik de eer had aan het hoofd van dit departement op te treden, en die weg is door mij vervolgd geworden. Ik geloof dat die weg de ware is, welke door ons belang wordt aangewezen ten aanzien van een geschilpunt dat opgerezen is met eene naburige bevriende natie, met welke niet enkel dit punt, maar nog zoo vele andere moeten geregeld worden, zoodat het allezins wenschelijk is dat de goede verstandhouding tusschen die beide natien zoo mogelijk onverstoord blijve.

Men is daarenboven niet op dien weg van onderhandeling blijven stilstaan, maar men is daarop aanmerkelijk vooruit getreden. Door middel van het naauwkeurig onderzoek, dat er heeft plaats gehad van de zijde onzer waterbouwkundigen, is gebleken, dat vele punten, die aangegeven worden door hen, die wel met de plaatselijke gesteldheid bekend zijn, maar niet zoo doorgedrongen zijn in de kennis der waterbouwkunde, niet moesten beschouwd worden inderdaad die erge strekking te hebben, welke daaraan veelal wordt toegeschreven. De zaak is tot helderheid gebragt en daaruit is voortgesproten het voorstel, dat van deze zijde aan België gedaan is, en hetwelk de strekking heeft om ons te verzekeren, dat geen meerdere afvoer van water zal plaats hebben dan kan worden gedooft zonder de bevaarbaarheid der rivier te veel in gevaar te stellen, en tevens om de medewerking van België te erlangen tot verbetering van het bed der rivier zelve.

Dit voorstel wordt door den geachten afgevaardigde uit Limburg gezegd te zijn afgewezen. Er heeft werkelijk eene verklaring plaats gehad, dat het voorstel, zoo als het daar lag, niet kon worden aangenomen. Van onze zijde moest dit echter worden geweten aan een al te vlugtig onderzoek van die zijde, en uit dien hoofde is men daarop teruggekomen, en heeft men aangedrongen om dat voorstel in nadere overweging te nemen, om het nader te onderzoeken en tot de aanneming daarvan over te gaan.

Eerst dan, wanneer dit mogt mislukken, zou datgene te pas komen waarop aangedrongen is door het geachte lid uit Limburg, dat wij namelijk overgingen om het regt, hetwelk de tractaten ons verzekeren, te doen gelden, en in overweging te nemen, welke maatregelen te nemen zouden zijn, ten einde dat regt te handhaven.

De heer Regout: Het verheugt mij, van den Minister te vernemen, dat wanneer de welgemeende pogingen om de vriendschap met België aan te houden mogten mislukken, Zijne Excellentie de noodige maatregelen zal nemen. Ik heb mij echter vier jaren met de zaak bezig gehouden en gezien dat men met onderhandelingen niet verder komt. Te Maastricht daarentegen zijn wij heer en meester en zouden wij iederen dag bij magte zijn de zaak tot een einde te brengen. Wanneer de Minister nu de verzekering wilde geven, dat hij een einde zou maken aan den sleur der diplomatieke onderhandelingen, die altijd zoo vele maanden vorderen voor hetgeen men in zoo korten tijd zou kunnen afdoen, dan ben ik overtuigd dat de geheele natie gaarne met zulk een termijn, van drie maanden bij voorbeeld, genoegen zou nemen. Moet die toestand echter nog jaren duren, dan worden Limburg en Noordbrabant zwaar benadeeld, en nog nadeliger zal het, ten gevolge der irrigatiën, die in België zoo stoutmoedig voortgezet worden, voor België zijn, wanneer later schadevergoeding moet worden gegeven aan de eigenaren aan wie bij notariale acte een voldoende toevoer van water is beloofd, wanneer met toelaat dat die irrigatiën hoe langer hoe meer uitgebreid worden.

De heer van Andringa de Kempenaer: Gaarne zou ik na mijne eerste rede eenige woorden bijgevoegd hebben vóór het laatste gesprokene door Zijne Excellentie den Minister van Buiten-

Beraadslaging over het ontwerp-adres van Antwoord op de Troonrede.

landsche Zaken. Ik zal kortelijk drie punten releveren, die tot het antwoord behooren van den Minister van Buitenlandsche Zaken. Ik behandel de zaak in 't geheel niet *au fond* wat het hydraulische gedeelte betreft; ik acht dit eene zaak, die op het oogenblik niets tot de quaestie afdoet. Ik zal den raad behartigen van den Minister, om zonder kennis van de plaatselijke gesteldheid of waterbouwkunde, mij geen oordeel daaromtrent aan te matigen. Maar ik heb die zaak te berde gebragt in verband met de motie van orde, welke in deze Kamer aangenomen is. Ik moet onderstellen, dat zij in der tijd niet is aangenomen zonder wel gewikt en gewogen te zijn. Ik was bij de behandeling dier zaak niet tegenwoordig en heb dus mijn gevoelens destijds niet kunnen ontwikkelen. Ik voor mij zou die motie bestreden hebben. Evenwel eerbiedig ik dat besluit, waarbij de Regering door deze Kamer aangespoord werd om de tractaten te handhaven. Enkel en alleen op dat terrein wil ik de zaak behandelen. Ik zal geheel niet treden in de kundige beschouwingen van onzen geachten ambtgenoot uit Limburg, door wiens welwillende medewerking de leden dezer Vergadering in de gelegenheid zijn gesteld om, zonder volledige waterbouwkundige kennis te bezitten, evenwel een goed oordeel over deze ingewikkelde zaak te kunnen vellen. Maar ik dank den Minister voor het antwoord dat hij gegeven heeft en voor de mededeeling dat de onderhandelingen werden voortgezet, doch tot heden niet de gewenschte uitkomst hadden opgeleverd. Dit is het eenige antwoord waarop ik prijs stel, en het is juist deze afloop waarmede deze Vergadering diende bekend te zijn zoo zij antwoordt, gelijk in het adres, dat thans in behandeling is, als zij zal spreken van eene *goede verstandhouding*. Want antwoordende op hetgeen de troonrede bevat, waar gesproken wordt van » meest vriendschappelijke aard », dan betwijfel ik, of die meest vriendschappelijke aard en die meest goede verstandhouding ten opzichte van onze naburen wel zoo groot is als betuigd wordt.

Ik kan mij vereenigen met hetgeen mijn geachte ambtgenoot uit Friesland heeft gezegd, die namelijk schroomvallig was het Ministerie aan te sporen om op eenige andere dan de meest vriendschappelijke wijze die zaak te beëindigen. Ik voor mij wensch dit evenzeer. Ik geloof dat dit gebiedend noodig en dat er geen andere uitweg is, want de zaak is noch door het vorig, noch door het tegenwoordig Ministerie bedorven: zij is uit haar verband gerukt bij de daarstelling van het kanaal van Luik naar Maastricht. Van dat oogenblik dagteekent de verwarring, waarin zij is gebragt. Ik vereenig mij dus met hetgeen de Minister gezegd heeft, dat hij trachten zal deze zaak op de meest vriendschappelijke wijze tot een goed einde te brengen.

De heer **van Beeck Vollenhoven**, lid der Commissie: Mijnheer de Voorzitter, na de gewichtige discussien, die zoo even zijn gevoerd, waag ik het naauwelijks om als lid der Commissie voor het adres van antwoord, het woord te voeren om eene bewoording te verdedigen, die door het welsprekend lid uit Friesland, tegenover mij gezeten, is bestreden. Ik zeg: ik waag het naauwelijks, omdat ik hier met hem zou moeten twisten over de relative waarde van het eene en het andere woord. Ik geloof dat het aanvallen onzer uitdrukking slechts eene rhetorische wending van hem geweest is, om juist ter sprake te kunnen brengen de gewichtige aangelegenheid, die zoo even is behandeld. Wat hebben wij te beantwoorden? De troonrede. Wat zegt ons die troonrede? » Mijne betrekkingen met alle mogendheden zijn van den meest vriendschappelijke aard ». Ons antwoord daarop luidt: » De goede verstandhouding, die tusschen Nederland en alle Mogendheden bestaat. » Welnu, waarin ligt nu dat groot verschil? De geachte spreker uit Friesland beweert dat de uitdrukking » goede verstandhouding » zóó veel in zich bevat, dat niet het allerminste mag geschonden of daarvan zou afgeweken worden. Dat is zijn subjectief gevoelen. Wat ons betreft, wij zouden meenen dat waar gesproken wordt van » meest vriendschappelijke aard », nog verder gegaan wordt dan met de woorden: » goede verstandhouding. » Het is althans de reden geweest waarom de Commissie gemeend heeft die uitdrukking te kunnen gebruiken, ook omdat zij er zich bij de redactie van het adres zooveel mogelijk van onthouden heeft om slaafsche weder te geven de woorden die in het staatsstuk voorkomen. De geachte spreker uit Friesland heeft dan ook geen amendement daarop voorgesteld en de Commissie gelooft dus te kunnen volstaan met hare redactie te behouden en aan u aan te bevelen.

De beraadslaging wordt gesloten en *paragraaf 2* zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Beraadslaging over *PARAGRAAF 3*, luidende:

» Met U, Sire, erkennen wij de voorregten van onderscheiden

aard, die Nederland blijft genieten. Wij stellen op hoogen prijs dat de zee- en landmagt met eer aan hare roeping beantwoorden. Met dankbaarheid waarderen wij het mildelijk vloeijen der meeste bronnen van volksbestaan en den gunstigen staat van 's lands geldmiddelen, waaromtrent het ons aangenaam zijn zal nadere mededeelingen te ontvangen. De rust en welvaart, die in de overzeesche bezittingen heerschen, wekken mede onze bijzondere vreugde op, en wij wenschen, Sire! dat de maatregelen, die tot verbetering van derzelver inwendigen toestand door Uwe Majesteit genomen worden, met eenen gunstigen uitslag zullen worden bekroond. »

De heer **Cremers**: Er is, Mijne Heeren, in den laatsten zin van deze paragraaf iets dat mij wel niet dadelijk noopt eene wijziging voor te stellen, ook niet om tegen deze paragraaf te stemmen, maar dat mij evenwel belet er mij geheel onvoorwaardelijk mede te vereenigen. De troonrede heeft ons verzekerd dat in de overzeesche bezittingen rust en welvaart heerschen. Met het ontwerp-adres verheug ik mij over deze rust en welvaart. Zij zijn op zich zelve nuttig, zij zijn eene onmisbare voorwaarde voor de uitvoering van de vele maatregelen die ons zullen voorgesteld worden tot verbetering van onzen inwendigen toestand; maatregelen die waarschijnlijk niet zouden kunnen tot stand komen, als de bron uit de Oost niet mildelijk vloeide, eene bron die niet zou kunnen vloeijen zoodra geene rust en welvaart aldaar zouden heerschen. Dit eenmaal verkregen zijnde, ben ik tevreden. Ik weet evenwel dat daar, waar rust en welvaart heerschen, toch nog wel gebreken kunnen bestaan, die verbetering wenschelijk en noodig maken. Maar als men dat verkregen heeft, wat wij daar bezitten, kan het gevaarlijk zijn op die onbepaalde verbeteringen aan te dringen, hetgeen wel tot ontevredenheid met den bestaanden toestand zou kunnen leiden en daardoor tot bederf van het goede, dat wij hebben.

De troonrede gewaagt er van dat de Regering zich bevlijgt door een regtvaardig bestuur, door de stoffelijke en zedelijke ontwikkeling te begunstigen en de instellingen te eerbiedigen van de bevolkingen, aan het Nederlandsch gezag onderworpen, vertrouwen en gehechtheid aan te kweeken. Ik meen dat er geene betere beginselen door 's Konings Regering kunnen worden aangenomen: ik vereenig mij daarmede geheel. Nu zie ik op het slot van deze zinsnede, luidende: » Wij wenschen, Sire! dat de maatregelen, die tot verbetering van derzelver inwendigen toestand door Uwe Majesteit genomen worden, met een gunstigen uitslag zullen worden bekroond. » Ik vraag nu, welke is de beteekenis dezer woorden? Wordt daarmede bedoeld dat de vroeger genomen maatregelen niet zoo gunstig hebben gewerkt? Ligt daarin eene blaam op hetgeen vroeger geschied is? Ik geloof het niet; dit zoude hier niet voegen. Maar wat is dan de bedoeling? Ik vind in deze woorden eene onbepaaldheid, een onbestemden wensch naar verbetering, dien de Commissie waarschijnlijk ook niet bedoeld heeft. Ik wilde gaarne zien aangetoond, dat die onduidelijkheid niet lag in de bedoeling der Commissie. Ik zou niets liever wenschen dan dat de Commissie zich bepaalde tot de eerste zinsneden en het slot weglief, opdat door die woorden geen voet werd gegeven aan onbepaalde wenschen tot verbetering, die, wanneer de uitvoering daarvan werd beproefd, mijns inziens zeer ligt konden leiden tot bederf van het goede, dat wij genieten.

De heer **van Dam van Isselt**, lid der Commissie: Ik moet namens de Commissie in waarheid betuigen, dat zij niet meende dat in die weinige woorden, dat in die uitdrukking, die de vorige spreker zoo even heeft aangehaald, zooveel geheime zin verborgen lag. Zij meende dat die uitdrukking zeer eenvoudig en hoogst natuurlijk was. De Commissie was van het denkbeeld, waarvan wel alle leden dezer Vergadering zullen zijn uitgegaan, dat de toestand onzer overzeesche bezittingen zeer is verbeterd, maar dat wij daar toch niet tot een staat van volkomenheid zijn geraakt. Er gaan nog gedurig klagen op en misschien niet ten onrechte, dat de rijke bron, die uit Indie vloeit, te veel gebruikt wordt voor de belangen van het moederland en daardoor de groote belangen van Indie zelf wel eenigermate worden veronachtzaamd.

Wanneer ik nu de woorden in de troonrede lees, dan dunkt mij dat in onzen weérklank in zeer korte woorden te zamen is gevat hetgeen meer uitgebreid in de troonrede is gezegd. Wat lezen wij? » Ook in onze overzeesche bezittingen heerschen rust en welvaart. Mijne Regering bevlijgt zich, door een regtvaardig bestuur, door de stoffelijke en zedelijke ontwikkeling te begunstigen en de instellingen te eerbiedigen van de bevolkingen, aldaar aan het Nederlandsch gezag onderworpen, — vertrouwen en gehechtheid aan te kweeken. Mogt desniettemin dat gezag worden miskend, dan is eene talrijke en welgeoefende zee- en landmagt daar, om het krachtdadig te handhaven. »

3DE ZITTING. — 24 SEPTEMBER.

Beraadslaging over het ontwerp-adres van Antwoord op de Troonrede.

Wij lezen verder in de zesde paragraaf: „Is het altijd met smart geweest, wanneer Ik heb moeten gewagen van eene slavenbevolking onder het gebied der Nederlandsche Regering, Ik hoop, dat de maatregelen die beraamd zijn om aan dien toestand een einde te maken, uwe goedkeuring zullen kunnen verwerven.” Op die zinsnede uit de troonrede, Mijne Heeren, antwoorden wij nu op de meest eenvoudige wijze, en wij zeggen: „Wij wenschen, Sire! dat de maatregelen die tot verbetering van derzelver inwendigen toestand door Uwe Majesteit genomen worden, met eenen gunstigen uitslag zullen worden bekroond.” In die woorden liggen nu noch blaam op een vroeger Bestuur, noch nieuwe en ongekende, noch onbepaalde wenschen, die tot verderf van onze kolonien zouden kunnen leiden. Wij wenschen alleen dit, dat het Zijner Majesteits Regering moge gelukken om, bij de ontwikkeling van de stoffelijke en zedelijke welvaart, bij de eerbiediging van de begrippen der bevolking op Java, zóó gunstig op die bevolking te werken, dat de pogingen, die door de Regering van Zijne Majesteit aangewend worden, door Gods goedheid met goeden uitslag bekroond mogen worden. Het komt ons voor, dat dit de meest eenvoudige uitdrukking is van hetgeen ieder Nederlander wenschen moet ten opzichte van de ons zoo kostbare overzeesche bezittingen. En wanneer ik daar nu bijvoeg, dat ook de afschaffing van de slavernij tot de verbeteringen in onze overzeesche bezittingen behoort; wanneer ook wij, met het oog op hetgeen ons onlangs ter kennis gekomen is, wenschen dat de tijd spoedig moge aanbreken, dat in geen Nederlandsche kolonie door eene regtbank uitgesproken zal worden dat onze evenmenschen *ZAKEN* en niet *mensen* zijn, en wanneer wij ons verlangen uitboezemen dat de pogingen, ook in dit opzicht aangewend, een gunstigen uitslag mogen hebben, dan geloof ik dat die wenschen noch overdreven, noch onbestemd, noch gevaarlijk voor de toekomst zijn.

Ik geloof dus mijn geachten ambtgenoot gerust te mogen aanbevelen om zonder bezorgdheid deze zinsnede aan te nemen, met de opregte verzekering, dat althans bij de Commissie geene nevenbedoelingen hebben bestaan, dat het eenvoudig de uitdrukking van een wensch van haar hart geweest is, die zij meende dat tevens de uitdrukking was van de wenschen van ieder Nederlander, die belang stelt in onze overzeesche bezittingen.

De heer **Cremers**: „Bij niets voeg ik mij liever dan bij de uitdrukking van den wensch van het geachte lid der Commissie, dat weldra de tijd moge aanbreken, dat geene Nederlandsche regtbank uitspreken zal dat onze evenmenschen *zaken* zijn. Wanneer dit in de zinsnede der Commissie vervat is, dan zal ik mij niet alleen gaarne daarbij neêrleggen, maar haar zelfs ten krachdigste ondersteunen. Na de verdere uitlegging, die het geachte lid der Commissie aan deze paragraaf heeft willen geven, ben ik ten volle overtuigd, dat de indruk, dien het woord „verbetering” op mij gemaakt heeft, niet juist is. Maar het geachte lid zal mij toestemmen dat, wanneer reeds zooveel verkregen is, wanneer wij ons in rust en welvaart mogen verheugen en de bronnen van inkomsten mildelijk vloeijen, de uitdrukking van een wensch naar verbetering, waarvan het onderwerp niet aangewezen wordt, tot misvatting zou kunnen leiden, die — het geachte lid zal het wellicht zelf erkennen — misschien niet zonder nut, door zijne nadere uitlegging geheel en al is weggenomen.

De beraadslaging wordt gesloten en paragraaf 3 onveranderd zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

PARAGRAAF 4 wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Beraadslaging over paragraaf 5, luidende:

„Hartelijk is onze deelneming, Sire, in het gevoel dat bij deze plegtige gelegenheid Uw Vaderlijk en Koninklijk gemoed heeft vervuld. Het is ons behoefte en plicht, aan Uwe Majesteit de verzekering aan te bieden, dat de innige vernuchtheid van het Nederlandsche volk aan Uw Koninklijk Huis ook die is van de Eerste Kamer der Staten-Generaal. Wij hopen, dat het gemeen overleg, door de Grondwet geboden, onder Gods zegen, gewenschte vruchten voor het vaderland moge dragen.”

De heer **van Eysinga**, lid der Commissie: In deze paragraaf is eene kleine misstelling ingeslopen, die echter uitsluitend de redactie betreft. Het is mij gebleken, dat die misstelling door sommige leden niet onopgemerkt gebleven is. Evenwel vermoedt de Commissie, dat die misstelling van te weinig gewigtigen aard zou zijn dan dat een der leden daarvoor het woord zoude vragen; de Commissie meent dus beter te doen, zoo zij zelve eene geringe

wijziging in die paragraaf voorstelt. Wij lezen in paragraaf 5, op den derden regel: „Het is ons behoefte en plicht, aan Uwe Majesteit de verzekering aan te bieden.” Die phrase is zeker niet welluidend. Men kan daaraan te gemoet komen, wanneer men leest: „Het is ons behoefte en plicht, Uwer Majesteit de verzekering aan te bieden,” en zulks te meer dewijl men in den daaropvolgenden regel nogmaals het woordje *aan* terugvindt.

Het is deze geringe wijziging, die de Commissie de eer heeft voor te stellen.

De gewijzigde paragraaf, thans luidende:

„Hartelijk is onze deelneming, Sire! in het gevoel dat bij deze plegtige gelegenheid Uw Vaderlijk en Koninklijk gemoed heeft vervuld. Het is ons behoefte en plicht, Uwer Majesteit de verzekering aan te bieden, dat de innige vernuchtheid van het Nederlandsche volk aan Uw Koninklijk Huis ook die is van de Eerste Kamer der Staten-Generaal. Wij hopen, dat het gemeen overleg door de Grondwet geboden, onder Gods zegen, gewenschte vruchten voor het vaderland moge dragen.”

wordt daarop zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Het ontwerp-adres van antwoord wordt in zijn geheel met algemeene (33) stemmen aangenomen.

Het adres van antwoord aldus vastgesteld zal Zijne Majesteit den Koning worden aangeboden door eene Commissie, bestaande uit den Voorzitter der Kamer, de vier leden der Commissie van redactie, zijnde de heeren, van Eysinga, van Beeck Vollenhoven, van Dam van Isselt en van Wessem, benevens de heeren de Villers de Pit  en van den Dries.

De **Voorzitter** berigt dat de Commissie, belast met het onderzoek van het verzoek van den heer jhr. mr. J. K. J. de Jonge, commies-griffier der Kamer, met haar rapport gereed is.

De heer **van Nispen van Pannerden** lid der Commissie, brengt daarop het volgende verslag uit:

De Commissie, in de vergadering van Dingsdag jl. benoemd, tot het onderzoek van het verzoek van jhr. mr. J. K. J. de Jonge, commies-griffier dezer Kamer, heeft de eer de navolgende beschouwingen aan uw oordeel te onderwerpen:

Twee vragen doen zich voor. De 1ste of de betrekking van tijdelijk ambtenaar bij het rijks-archief als eene openbare betrekking moet worden beschouwd; de 2de of het bekleeden van deze bezwaren kan opleveren tegen behoorlijke waarneming van de werkzaamheden, die aan den commies-griffier dezer Kamer zijn opgelegd.

Eenparig zijn wij van oordeel dat de twee tijdelijke ambtenaren, bij het Rijks-archief geplaatst, geacht moeten worden eene openbare betrekking te bekleeden, omdat de benoeming door den Koning gedaan is, bezoldiging uit de staats-kas genoten wordt, werkzaamheden in het belang van de staatsdienst zijn opgelegd.

Art. 2 der instructie voor den commies-griffier in de vergadering van 2 Junij jl. vastgesteld, schijnt ten deze toepasselijk.

Uit den aard der zaak mag het wenschelijk genoemd worden dat de ambtenaren ter griffie van deze Kamer werkzaam, geene andere openbare betrekkingen bekleeden, omdat aan deze altijd bepaalde werkzaamheden zijn verbonden, die, zoo ze gelijktijdig met de werkzaamheden dezer Kamer intreffen, het noodzakelijk maken om eene keuze tusschen deze te doen en altijd de in   ne betrekking opgelegde verplichtingen onvervuld moeten blijven.

Van den belanghebbende hebben wij inlichtingen gevraagd en verworven over de werkzaamheden bij het rijks-archief opgelegd.

Hoezeer bij de instructie voor de tijdelijke ambtenaren van dit archief is voorgeschreven elken voormiddag van 9 tot 3 ure daar tegenwoordig te zijn, zoo heeft de belanghebbende reeds bij zijn adres van 18 April jl. overgelegd eene verklaring van den heer archivaris van den Brink van 5 Maart 1858, luidende:

„De ondergeteekende, archivaris van het Rijk, verklaart ten verzoeken van jhr. mr. J. K. J. de Jonge, dat hem door Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken bij missive van 27 December jl., 5de afdeling, no. 2, aanschrijving is gedaan, dat Zijne Excellentie hare toestemming geeft tot de candidatuur van den heer de Jonge voor het commies-griffierschap van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, zoodat bij eventuele benoeming, zijne betrekking als tijdelijk ambtenaar bij het rijks-archief daardoor onverminderd zal blijven.”

De belanghebbende heeft ons daarbij de verzekering gegeven

3DE ZITTING. — 24 SEPTEMBER.

Rapport op een verzoekschrift van den commies-griffier.

dat zoowel door den vorigen als tegenwoordigen Minister van Minister van Binnenlandsche Zaken was toegestemd dat voor den tijd die voor de werkzaamheden dezer Kamer mogt worden gevorderd, die bij het Rijks-archief als niet verplichtend zouden worden beschouwd.

Als wij daarbij in aanmerking nemen, dat de naam van tijdelijk ambtenaar aanwijst dat de regeling bij het Rijks-archiefslechts voorloopig schijnt te zijn, dan meenen wij te mogen voorstellen, om tijdelijk toe te stemmen in het bekleeden der betrekking bij dat archief, onder de uitdrukkelijke bepaling, dat zoodra mogt

blijken dat de daaraan verbonden werkzaamheden nadeel toebrengen of hinderlijk zijn voor eene algeheele vervulling van de verplichtingen aan den commies-griffier opgelegd, het genomen besluit een onderwerp van nadere overweging zal uitmaken.

De Vergadering vereenigt zich zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming met de door de Commissie voorgestelde conclusie.

De Vergadering wordt daarop tot nadere bijeenroeping gescheiden.